

Nemzetközi tapasztalatok

Az igazságszolgáltatás és a peresztrojka

A Belga Kommunista Párt lapjának állandó moszkvai tudósítója a Novosztyi bulletinben megjelent cikk alapján foglalkozik a szovjet igazságszolgáltatás reformjával.

A peresztrojka megrengette a szovjet igazságszolgáltatás egész intézményét. A viták fő tárgya a büntető törvénykönyv, amely ugyan csak húsz éves, de már idejétmúlt. A legvitatottabb kérdés a halálbüntetés. A közvélemény többsége e büntetési nem fenntartása mellett van (legalábbis ami a legsúlyosabb bűncselekményeket illeti). A bírók véleménye is eltér. Egyesek „büntetni”, mások „humanizálni” kívánnak, a szakemberek pedig többnyire hatástalannak és feleslegesnek tartják a halálbüntetést. Már kezdenek kirajzolódni a megoldás főbb vonalai: a halálbüntetés fenntartása, kivéve bizonyos kategóriákat. A fiatalok már most sem ítélték halálra, a sort most kibővítenék a nőekkel, a 60 éven felül férfiakal és korlátoznák azokat az eseteket, amelyeknél e büntetés alkalmazható.

Hogy milyen lesz a büntetéstán a Szovjetunióban, erre vonatkozóan csak bizonyos kijelentések hangzottak el, miként pl. a büntető törvénykönyv enyhítése, humanizálása és demokratizálása. A büntető törvénykönyv az 50-es évekből származik, annak idején haladó volt, és elég jól szolgált egészen a 60-as évek közepéig. Ezután stagnálás következett be, amit a szovjetek ma a társadalmi gazdasági fejlődés lelassulásával és az erkölcsök romlásával magyaráznak. A felhalmozódó problémákat részben a törvények szigorításával, rendeletek sorával próbálták megoldani. A büntető törvénykönyv sok módosításon esett át, kiegészítő törvények halmozat hozták. A törvényhozási láz majdnem minden minisztériumon urrá lett; ezek saját problémáik megoldása végett a jogszabályok

szigorítását sürgették. A jogszabályok szaporodtak anélkül, hogy valaki is törődött volna társadalmi hatásukkal.

Mindennek számos következménye volt: a jogászok például alig tudták követni a terjedelmessé vált törvényhozást, az igazságszolgáltatás leértékelődött, olyannyira, hogy számos informális szervezet alakult, amelyek maguk igyekeztek küzdeni a korrupció, a lopások, a kábítószerelvezet ellen anélkül, hogy az igazságszolgáltatás szerveihez fordultak volna, és néha a huliganizmus határát súroló módszereket is alkalmaztak. Ugyanakkor a bíróságok ártatlanokat is elítéltek.

Hogyan lehet humanizálni a büntető törvénykönyvet? A halálbüntetésről már volt szó. A javaslatok szerint a szabadságvesztés-büntetés felső határát 15 évről 10 évre kellene csökkenteni. De e szankció helyett egy sor más büntetés is alkalmazható, pl. többször kellene élni a felfüggesztett büntetéssel, bizonyos nevelő jellegű munkáltatással stb. Szó van arról, hogy eddig bűncselekménynek minősített cselekmények a jövőben nem fognak annak számítani: például a csak anyagi károkat okozó közlekedési szabálysértések, néhány miniszteri rendeletekkel ellentétes gazdasági jellegű cselekmény. És védelmet kívánnak nyújtani az állampolgároknak a bíróságok önkényes büntető szankciói ellen.

Nemcsak a büntető törvénykönyv lesz vita tárgya, hanem az állampolgár és az igazságszolgáltatás közötti kapcsolat is. A szovjet igazságszolgáltatás legfőbb gondja most az, hogy valami olyant jelentsen az állampolgár számára, hogy az spontán módon forduljon hozzá jogai védelméért. Ellenkező esetben a kibocsátott törvényeket figyelmen kívül hagyják. Legutóbb hoztak egy igen jó törvényt, amely büntetni rendeli a tisztviselők visszaéléseit. Az azonban még egyáltalában nem bizonyosodott be, hogy e törvény jelent valamit a lakosság számára. (*Le Drapeau Rouge*)

Az Olaszországban elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményekről

Olaszországban az utóbbi években megnőtt a nemi erkölcs ellen elkövetett bűncselekmények száma, s a sértettek között igen magas a gyermekek aránya. A statisztikai adatok alapján az erőszakos közösülések számaránya Észak-Olaszországban a legmagasabb, ezt követi Dél- és Közép-Olaszország. A régiókat tekintve Lombardia és Szicília áll az első helyen.

Az elmúlt évben 13,44%-kal emelkedett a nemi erkölcs elleni bűncselekmények aránya. Ez önmagában is igen magas, de ráadásul e téren a rejtett bűnözés különösen széles. A gyermekek sérelmére elkövetett nemi bűncselekmények pl. igen gyakran csak hosszú idő múltán vagy a véletlen folytán kerülnek a hatóságok tudomására, mivel a sértettek félelemből, szégyenérzet miatt vagy egyéb okból titkolják az ellenük elkövetett cselekményt.

A pármái Szociológiai Intézet 1987-ben végzett 448 főt érintő vizsgálata szerint 44%-ban 14 éven aluli, 67%-ban iskolás korú gyermek volt a nemi bűncselekmény sértettje. Az esetek 22%-ában a bűncselekményt a családhoz tartozó személy (apa, fivér) követte el. A becslések alapján azonban ez a valóságban elkövetett bűncselekményeknek mindössze az 5–10%-a, tehát csak a jéghegy csúcsa.

Az elkövetőkről a közvéleményben kialakult kép, nevezetesen, hogy ideg- vagy elmebeteg, nem felel meg a valóságnak. Az elkövetők zömmel ugyanis fiatal, alsó-középosztályhoz tartozó, normális elmeállapotú személyek. A nemi bűncselekmények felét csoportosan követik el, főként a 18 éven aluli elkövetők.

A családban elkövetett nemi bűncselekmények 82%-ában a sértett gyermek átlagéletkora 12 és fél év. A bűncselekményt jelentő sértettek számának növekedése azt jelzi, hogy – a társadalmi megítéléstől való félelemmel szemben – nőtt az emancipáció foka. (*La Stampa*)

Ausztrál öslakosok halála a rendőrségi őrizetben

Egyszerű letartóztatásként indult, de halálal végződött. Új Dél-Wales állam Brewarina

nevű városában a rendőrség őrizetbe vette Lloyd James Boney 28 éves részeg bennszülöttet. A fiatalember a cellájában felakasztotta magát.

A Boney-ügy volt a legutóbbi abban a titokzatos haláleset-sorozatban, amely az őrizetbe vett ausztráliai öslakosok között pusztított. A múlt év decembere óta 17 fekete halt meg az őrizetbe vételt követő néhány órán belül; a legtöbbje felakasztotta magát. A rendőrség ezeket a sorozatos haláleseteket öngyilkosságnak minősítette. Bár a queenslandi helyi kormányzat vizsgálata nem találta nyomát bűncselekménynek, Ausztrália öslakos közössége azt követelte, hogy egy szövetségi szintű királyi bizottság folytasson széles körű vizsgálatot.

Bár senkit sem vádolnak gyilkossággal, az öslakosok szerint az öngyilkosságok sorozata része annak a szisztematikus diszkriminációnak, amelyet Ausztrália fehér többsége a fekete kisebbség ellen alkalmaz. Feketéket gyakran vesznek őrizetbe olyan szabálysértésekért, mint például a nyilvános részegség, amelyért pedig fehéret ritkán büntetnek. A feketék határozottan állítják, hogy a rendőrségen durván bánnak velük. Bár a halálesetekről nehéz bizonyítékokat szerezni, a feketék azt állítják, hogy a börtönben megkínózzák őket. Az 1970-es évek közepe óta a feketék jogainak védelmére alakult bizottság állítása szerint 90-en haltak meg őrizetben.

Az öslakosok elküldték képviselőjüket az ENSZ Emberi Jogok Bizottságához Genf-be, hogy panaszukra a nemzetközi közvélemény figyelmét felhívják. Időközben Boney halála arra készítette a canberrai kormányt, hogy haladéktalanul lépéseket tegyen. Gerry Hand, az újonnan kinevezett, az öslakosok ügyeivel foglalkozó miniszter találkozóra hívta a rendőrminisztereket, és ígéretet tett a halálesetek teljes kivizsgálására. Vajon Canberra ki fogja-e deríteni a titokzatos halálesetek körülményeit vagy sem, és igazságot szolgáltat-e úgy, ahogyan azt Ausztrália öslakosai követelik? (*Neesweek*)

A belgiumi bűnözés helyzete

A Credit Communal de Belgique (CCB) negyedévenként megjelenő bulletinjében közli a belga rendőrség vezérkarának három tisztje által írt tanulmányát a belgiumi bűnözés területi megoszlásáról. Az értekezés-

ből, amely az 1984 és 1986 közötti időszakban a rendőrség tudomására jutott bűncselekményeket dolgozza fel, kitűnik, hogy a bűnözés aránya Flandria legkevesbé urbanizált vidékein a legalacsonyabb, de a városokban, a tengerparton és Vallonia legnagyobb részén igen magas. Ellentétben egy 1986-ban megjelent, szűrőpróbán alapuló vizsgálattal, amely szerint Belgiumban alacsony a bűnözés aránya, e tanulmány a helyi rendőrség adataira támaszkodik. Ezekből a szerzők szerint sokkal jobban lehet tájékozódni, mint a bíróságnak a büntető ítéleteket felölölő adataiból.

A tanulmány megállapítja, hogy a bűnözés aránya a tengerparton, a nagyvárosokban, egyes regionális, városokban, így Brüsszel elővárosaiban, Liège körzetében, a Franciaországgal határos vidékeken és az Ardenneknél magasabb. Legalacsonyabb a két Flandriában (kivéve a partvidékeket) és Anvers vidékének déli részén.

Figyelemre méltó, hogy a 10 000 lakosra jutó bűncselekményeknek csak 13%-a függ össze a lakosság létszámával. A bűnözést sokkal jobban befolyásolja az urbanizáció foka, a fiatalok aránya, az idegenforgalom, a munkanélküliség, a társadalmi ellenőrzés csekélyebb volta, a lakosság heterogén jellege, az ún. nagyvárosi névtelenség. A bűnözést csökkentő tényezők: a mezőgazdasági jelleg, az őshonos lakosság, az időskorú lakosság nagyobb aránya stb.

A bűncselekmények fajtái közül erős mértékben dominál a lopás. A vallon területen 10 000 lakosra közel 50%-kal több lopás jut, mint Flandriában. A csalás és sikkasztás körébe tartozó bűncselekmény tipikusan városi jelenség. A tanulmány azonban felhívja a figyelmet a bűnügyi statisztikák érvényességének korlátozott voltára, mivel e statisztikák csak a hatóságok tudomására jutott bűncselekményeket tartalmazzák és nem veszik figyelembe, hogy a bűncselekmények áldozatai közül egyre többen nem emelnek panaszt.

E tekintetben a szerzők rámutatnak a hírközlő eszközök szerepére: a panaszok és bejelentések száma egyenes arányban szűkül a sajtóban megjelenő cikkek számával párhu-

zamosan. Megállapították, hogy a bejelentésként való tartózkodásnak legfőbb okai: nem tekintik olyan súlyúnak a bűncselekményt (40%), hiábavalónak tartják a bejelentést (23%), az áldozat fél a tett elkövetőjétől (akit ismer), vagy a rendőrségtől.

A tulajdon elleni bűncselekményeket (betörés, gépkocsilopás) az áldozatok majdnem mindig bejelentik, a testi sértéseket már kevésbé, a szemérem elleni bűncselekményeket pedig csak kivételesen. A tulajdon megrongálásával (vandalizmussal) kapcsolatos bűncselekményeket csupán az áldozatok 25–30%-a jelenti fel, és a feljelentések aránya a település nagyságának arányában csökken. A szerzők megállapítják, hogy 1971 óta egyre kevesebb azoknak a száma, akik kisebb súlyú bűncselekmények áldozatául esve feljelentést tesznek, vagyis úgy tűnik, hogy a lakosság lassanként hozzászokik ezekhez a bűncselekményekhez.

Ani az emberölést és a testi sértést illeti, 10 000 lakosra átlagban 12,8 ilyen bűncselekmény esik. Magasabb az arány Liège környékén, kisebb például Hainaut nyugati részén, sőt Brüsszelben is.

A határvidékeken, a nagyobb városokban és – érdekes módon – Namur környékén a legmagasabb a terrorista bűncselekmények és a vandalizmus (kábitószerszám- és fegyverkereskedelem, bombamerénylet) aránya, ezek azonban csupán 1,3%-át teszik ki az összes bűncselekménynek. A szerzők szerint a megoszlásuk hasonló a csalások és a sikkasztások megoszlásához, így lehetséges, hogy e téren kapcsolat áll fenn a szervezett bűnözéssel. A lopások aránya Brüsszelben a legmagasabb (10 000 lakosra 427 ilyen bűncselekmény esik), ez majdnem háromszorosa a flandriai arálynak.

A szerzők következtetése szerint a lakosság nagy száma nem magyarázza teljesen a bűnözést, így pl. Flandriában a bűnözési arány alacsonyabb, mint várható lenne a lakosság száma alapján. Valloniában nagyobb arányú a testi sértés, emberölés, míg Flandriában sűrűbben fordulnak elő nagyon elleni bűncselekmények. Az intellektuális bűncselekmények a nagyvárosokat jellemzik, míg a lopások az egész országot. (*De Drapeau Rouge*)